

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

ดนตรี

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ -๖ (เล่ม ๑ ดนตรีไทย)

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช ๒๕๕๑

กระทรวงศึกษาธิการ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

ดนตรี

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ (เล่ม ๑ ดนตรีไทย)

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ ถนนราชดำเนินนอก เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๒๘๘ ๕๗๓๓ - ๓๗

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา ดำเนินการจัดทำต้นฉบับ

ISBN 978-616-461-533-5

พิมพ์ครั้งที่ ๑

พ.ศ. ๒๕๖๘

จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์โดย องค์การค้ำของ สกสศ.

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ สกสศ. ลาดพร้าว

๒๒๔๙ ถนนลาดพร้าว แขวงสะพานสอง เขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๑๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๕๑๔ ๔๐๓๓ ต่อ ๓๑๘

www.suksapan.or.th

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในสถานศึกษา

ด้วยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้จัดทำหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ดนตรี
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ (เล่ม ๑ ดนตรีไทย) กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช ๒๕๕๑ กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ใช้หนังสือนี้ในสถานศึกษาได้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๗

ว่าที่ร้อยตรี

(ธนุ วงษ์จินดา)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ดนตรี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ (เล่ม ๑ ดนตรีไทย) เป็นหนังสือที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดทำขึ้นสำหรับนักเรียนและครูผู้สอน เพื่อใช้ในการเรียนการสอนรายวิชาพื้นฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยคณะผู้จัดทำซึ่งประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีประสบการณ์และผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปศึกษา ด้านการจัดการศึกษา ตลอดจนศิลปินที่มีส่วนร่วมในการนำเสนอผลงานเพื่อการศึกษาค้นคว้า

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ดนตรี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖ (เล่ม ๑ ดนตรีไทย) มุ่งเน้นให้นักเรียนเรียนรู้เกี่ยวกับดนตรีและวงดนตรีไทย การบรรเลงและการขับร้องเพลงไทย วิวัฒนาการดนตรีไทยและคีตกวีไทย ตลอดจนการประเมินงานดนตรีไทย และการแสดงออกทางดนตรีไทยอย่างสร้างสรรค์ตลอดจนเห็นคุณค่าของดนตรีไทยที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานหวังว่า หนังสือเรียนเล่มนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนศิลปะด้านดนตรี ได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพ เป็นไปตามหลักการและบรรลุตามความมุ่งหมายของหลักสูตร อย่างไรก็ตามหากมีข้อเสนอแนะประการใด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ยินดีรับข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

ขอขอบคุณคณะผู้จัดทำ ผู้มีส่วนร่วมและศิลปินที่นำเสนอผลงานเพื่อใช้ในการศึกษา ค้นคว้า มา ณ โอกาสนี้ด้วย

ว่าที่ร้อยตรี

(ธนู วงษ์จินดา)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สาระการเรียนรู้และตัวชี้วัด ม.๔ - ๖

ระดับชั้น	มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
มัธยมศึกษาปีที่ ๔-๖	มาตรฐาน ศ ๒.๑	๑. เปรียบเทียบรูปแบบของบทเพลงและวงดนตรีแต่ละประเภท	● การจัดวงดนตรี - การใช้เครื่องดนตรีในวงดนตรีประเภทต่าง ๆ - บทเพลงที่บรรเลงโดยวงดนตรีประเภทต่าง ๆ
		๒. จำแนกประเภทและรูปแบบของวงดนตรีไทยและสากล	● ประเภทของวงดนตรี - ประเภทของวงดนตรีไทย - ประเภทของวงดนตรีสากล
		๓. อธิบายเหตุผลที่คนต่างวัฒนธรรมสร้างสรรค์งานดนตรีแตกต่างกัน	● ปัจจัยในการสร้างสรรค์ผลงานดนตรีในแต่ละวัฒนธรรม - ความเชื่อกับการสร้างสรรค์งานดนตรี - ศาสนากับการสร้างสรรค์งานดนตรี - วิถีชีวิตกับการสร้างสรรค์งานดนตรี - เทคโนโลยีกับการสร้างสรรค์งานดนตรี
		๔. อ่าน เขียน โน้ตดนตรีไทยและสากลในอัตราจังหวะต่าง ๆ	● เครื่องหมายและสัญลักษณ์ทางดนตรี - เครื่องหมายกำหนดอัตราจังหวะ - เครื่องหมายกำหนดบันไดเสียง ● โน้ตบทเพลงไทยอัตราจังหวะ ๒ ชั้น และ ๓ ชั้น
		๕. ร้องเพลง หรือเล่นดนตรีเดี่ยวและรวมวง โดยเน้นเทคนิคการแสดงออกและคุณภาพของการแสดง	● เทคนิค และการถ่ายทอดอารมณ์เพลงด้วยการร้องบรรเลงเครื่องดนตรีเดี่ยวและรวมวง
		๖. สร้างเกณฑ์สำหรับประเมินคุณภาพการประพันธ์และการเล่นดนตรีของตนเองและผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม	● เกณฑ์ในการประเมินผลงานดนตรี - คุณภาพของผลงานทางดนตรี - คุณค่าของผลงานทางดนตรี
		๗. เปรียบเทียบอารมณ์และความรู้สึกที่ได้รับจากงานดนตรีที่มาจากวัฒนธรรมต่างกัน	● การถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกของงานดนตรีจากแต่ละวัฒนธรรม
	มาตรฐาน ศ ๒.๒	๘. นำดนตรีไปประยุกต์ใช้ในงานอื่น ๆ	● ดนตรีกับการผ่อนคลาย ● ดนตรีกับการพัฒนามนุษย์ ● ดนตรีกับการประชาสัมพันธ์ ● ดนตรีกับการบำบัดรักษา ● ดนตรีกับธุรกิจ ● ดนตรีกับการศึกษา
		๑. วิเคราะห์รูปแบบของดนตรีไทยและดนตรีสากลในยุคสมัยต่าง ๆ	● รูปแบบบทเพลงและวงดนตรีไทยแต่ละยุคสมัย ● รูปแบบบทเพลงและวงดนตรีสากลแต่ละยุคสมัย
		๒. วิเคราะห์สถานะทางสังคมของนักดนตรีในวัฒนธรรมต่าง ๆ	● ประวัติสังคีตกวี
		๓. เปรียบเทียบลักษณะเด่นของดนตรีในวัฒนธรรมต่าง ๆ	● ลักษณะเด่นของดนตรีในแต่ละวัฒนธรรม - เครื่องดนตรี - วงดนตรี - ภาษา เนื้อร้อง - สำเนียง - องค์ประกอบบทเพลง
		๔. อธิบายบทบาทของดนตรีในการสะท้อนแนวความคิดและค่านิยมที่เปลี่ยนไปของคนในสังคม	● บทบาทดนตรีในการสะท้อนสังคม - ค่านิยมของสังคมในผลงานดนตรี - ความเชื่อของสังคมในงานดนตรี
		๕. นำเสนอแนวทางในการส่งเสริมและอนุรักษ์ดนตรีในฐานะมรดกของชาติ	● แนวทางและวิธีการในการส่งเสริมอนุรักษ์ดนตรีไทย

สารบัญ

		หน้า			หน้า		
บทที่ ๑	เครื่องดนตรีไทย	๑	บทที่ ๔	ประเภทเพลงไทย	๕๒		
	ส่วนประกอบของเครื่องดนตรีไทยที่ควรรู้	๒		เพลงบรรเลงล้วน	๕๓		
	เครื่องดี : ที่ทำด้วยไม้	๒		เพลงเรื่อง	๕๓		
	เครื่องดี : ที่ทำด้วยโลหะ	๕		เพลงโหมโรง	๕๓		
	เครื่องดี : ที่ขึงด้วยหนัง	๙		เพลงเดี่ยว	๕๓		
	เครื่องเป่า : ที่มีลิ้น	๑๑		เพลงบรรเลงและขับร้อง	๕๔		
	เครื่องเป่า : ที่ไม่มีลิ้น	๑๔		เพลงบรรเลงร่วมกับการขับร้อง	๕๔		
	เครื่องดีด	๑๕		เพลงที่สามารถบรรเลงล้วนและบรรเลงร่วมกับการขับร้องได้	๕๔		
	เครื่องสี	๑๖		ตัวอย่างรายชื่อบทเพลงแต่ละประเภท	๕๖		
บทที่ ๒	ลักษณะนามที่ใช้กับเครื่องดนตรีไทย	๑๙	บทที่ ๕	ศัพท์สัณคีตที่เกี่ยวข้อง	๕๗		
	กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)	๒๐		กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)	๕๘		
	วงดนตรีไทย	๒๑		บทที่ ๖	การฟังดนตรีเพื่อสุนทริยะ	๖๖	
	วงปี่พาทย์	๒๒			องค์ประกอบในการฟังดนตรีไทยเบื้องต้น	๖๗	
	๑. วงปี่พาทย์ชาตรี	๒๒			กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)	๖๙	
	๒. วงปี่พาทย์ไม้แข็ง	๒๓			บทที่ ๗	การปฏิบัติทักษะการขับร้องและเครื่องดนตรีไทย และการรวมวงดนตรีไทย	๗๐
	วงเครื่องสาย	๓๑				หลักการขับร้องเพลงไทยเบื้องต้น	๗๑
	วงมโหรี	๓๔				เครื่องดี	๗๒
	วงปี่พาทย์ไม้นวมผสมเครื่องสาย	๓๘				เครื่องเป่า	๘๒
กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)	๓๙	เครื่องดีด	๘๔				
บทที่ ๓	องค์ประกอบดนตรีในดนตรีไทย	๔๐	เครื่องสี			๘๕	
	เสียงในดนตรีไทย	๔๑	หลักการรวมวงดนตรีไทยเบื้องต้น	๙๑			
	ระดับเสียงดนตรีไทย	๔๑	ศัพท์สัณคีตที่เกี่ยวข้อง	๙๒			
	ระบบเสียงดนตรีไทย	๔๑	กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)	๙๕			
	ทางเสียง	๔๒					
	จังหวะในดนตรีไทย	๔๕					
	จังหวะทั่วไปหรือจังหวะสามัญ	๔๕					
	จังหวะฉิ่ง	๔๕					
	จังหวะหน้าทับ	๔๕					
ทำนองในดนตรีไทย	๔๗						
ศัพท์สัณคีตที่เกี่ยวข้อง	๕๐						
กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)	๕๑						

สารบัญภาพ

		หน้า
บทที่ ๘	การประเมินผลงานดนตรีไทย	๙๖
	กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)	๑๐๐
บทที่ ๙	ประวัติศาสตร์และวรรณคดีดนตรีไทย : ว่าด้วยวิวัฒนาการดนตรีไทยและคีตกวี	๑๐๑
	ประวัติศาสตร์และวรรณคดีดนตรีไทยสมัยกรุงสุโขทัย	๑๐๒
	ประวัติศาสตร์และวรรณคดีดนตรีไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา	๑๐๗
	ประวัติศาสตร์และวรรณคดีดนตรีไทยสมัยกรุงธนบุรี	๑๑๐
	ประวัติศาสตร์และวรรณคดีดนตรีไทยสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ – รัชกาลที่ ๖	๑๑๐
	เพลงไทย	๑๑๓
	เพลงไทยในสมัยกรุงสุโขทัย	๑๑๓
	เพลงไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา	๑๑๓
	เพลงไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์	๑๑๕
คีตกวีดนตรีไทย		๑๑๗
	คีตกวีด้านขับร้อง	๑๑๘
	คีตกวีด้านเป่าพาทย์	๑๒๐
	คีตกวีด้านเครื่องสายไทย	๑๒๖
	คีตกวีด้านเครื่องหนังไทย	๑๓๐
	กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)	๑๓๓
บทที่ ๑๐	การอนุรักษ์ดนตรีไทย	๑๓๔
	กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)	๑๓๘
	บรรณานุกรม	๑๓๙
	คณะผู้จัดทำ	๑๔๒
ภาพที่ ๑	ภาพระนาดเอก	๒
ภาพที่ ๒	ภาพระนาดทุ้ม	๓
ภาพที่ ๓	ภาพกรับเสภา	๓
ภาพที่ ๔	ภาพกรับไม้	๔
ภาพที่ ๕	ภาพกรับพวง	๔
ภาพที่ ๖	ภาพระนาดเอกเหล็ก	๕
ภาพที่ ๗	ภาพระนาดทุ้มเหล็ก	๕
ภาพที่ ๘	ภาพฆ้องวงใหญ่	๖
ภาพที่ ๙	ภาพฆ้องวงเล็ก	๖
ภาพที่ ๑๐	ภาพฉิ่ง	๗
ภาพที่ ๑๑	ภาพฆ้องโหม่ง	๗
ภาพที่ ๑๒	ภาพฉาบใหญ่	๘
ภาพที่ ๑๓	ภาพฉาบเล็ก	๘
ภาพที่ ๑๔	ภาพตะโพนไทย	๙
ภาพที่ ๑๕	ภาพกลองทัด	๙
ภาพที่ ๑๖	ภาพกลองสองหน้า	๑๐
ภาพที่ ๑๗	ภาพโตน-รำมะนา	๑๐
ภาพที่ ๑๘	ภาพกลองแขก	๑๑
ภาพที่ ๑๙	ภาพปี่นอก	๑๑
ภาพที่ ๒๐	ภาพปี่ใน	๑๒
ภาพที่ ๒๑	ภาพปี่ฉโน	๑๒
ภาพที่ ๒๒	ภาพปี่ชวา	๑๓
ภาพที่ ๒๓	ภาพปี่มอญ	๑๓
ภาพที่ ๒๔	ภาพขลุ่ยหลีบ	๑๔
ภาพที่ ๒๕	ภาพขลุ่ยเพียงออ	๑๔
ภาพที่ ๒๖	ภาพขลุ่ยอู้	๑๕
ภาพที่ ๒๗	ภาพกระจับปี่	๑๕
ภาพที่ ๒๘	ภาพจะเข้	๑๖
ภาพที่ ๒๙	ภาพซอด้วง	๑๖
ภาพที่ ๓๐	ภาพซออู้	๑๗
ภาพที่ ๓๑	ภาพซอสามสาย	๑๗
ภาพที่ ๓๒	QR code แสดงตัวอย่างการบรรเลงวงปี่พาทย์ชาตรี	๒๒
ภาพที่ ๓๓	ภาพวงปี่พาทย์พิธีเครื่องห้า	๒๓

		หน้า
ภาพที่ ๓๔	QR code แสดงตัวอย่างการบรรเลงวงปี่พาทย์พืธีเครื่องห้า	๒๓
ภาพที่ ๓๕	ภาพวงปี่พาทย์พืธีเครื่องคู่	๒๔
ภาพที่ ๓๖	QR code แสดงตัวอย่างการบรรเลงวงปี่พาทย์พืธีเครื่องคู่	๒๔
ภาพที่ ๓๗	QR code แสดงตัวอย่างการบรรเลงวงปี่พาทย์พืธีเครื่องใหญ่	๒๔
ภาพที่ ๓๘	วงปี่พาทย์เสภาเครื่องคู่	๒๕
ภาพที่ ๓๙	QR code แสดงตัวอย่างการบรรเลงวงปี่พาทย์เสภาเครื่องคู่	๒๕
ภาพที่ ๔๐	วงปี่พาทย์ไม้แข็งเครื่องคู่	๒๖
ภาพที่ ๔๑	QR code แสดงตัวอย่างการบรรเลงวงปี่พาทย์ไม้แข็งเครื่องคู่	๒๖
ภาพที่ ๔๒	ภาพวงปี่พาทย์นางหงส์เครื่องคู่	๒๗
ภาพที่ ๔๓	QR code แสดงตัวอย่างการบรรเลงวงปี่พาทย์นางหงส์เครื่องคู่	๒๗
ภาพที่ ๔๔	QR code แสดงตัวอย่างการบรรเลงวงปี่พาทย์มอญเครื่องคู่	๒๘
ภาพที่ ๔๕	QR code แสดงตัวอย่างการบรรเลงวงปี่พาทย์ไม้เครื่องคู่	๒๘
ภาพที่ ๔๖	ภาพวงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์	๒๙
ภาพที่ ๔๗	QR code แสดงตัวอย่างการบรรเลงวงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์	๒๙
ภาพที่ ๔๘	วงเครื่องสายไทยเครื่องเดี่ยว	๓๑
ภาพที่ ๔๙	วงเครื่องสายไทยเครื่องคู่	๓๑
ภาพที่ ๕๐	QR code แสดงตัวอย่างการบรรเลงวงเครื่องสายเครื่องคู่	๓๑
ภาพที่ ๕๑	QR code แสดงตัวอย่างการบรรเลงวงเครื่องสายผสมขิม	๓๒
ภาพที่ ๕๒	ภาพวงเครื่องสายปี่ชวาเครื่องเดี่ยว	๓๒
ภาพที่ ๕๓	QR code แสดงตัวอย่างการบรรเลงวงเครื่องสายปี่ชวา	๓๒
ภาพที่ ๕๔	ภาพวงมโหรีเครื่องสี่	๓๔
ภาพที่ ๕๕	ภาพวงมโหรีเครื่องหก	๓๔
ภาพที่ ๕๖	QR code แสดงตัวอย่างการบรรเลงวงมโหรีเครื่องหก	๓๔
ภาพที่ ๕๗	วงมโหรีเครื่องเดี่ยว/เครื่องเล็ก/วงเล็ก	๓๕
ภาพที่ ๕๘	QR code แสดงตัวอย่างการบรรเลงวงมโหรีเครื่องเดี่ยว	๓๕
ภาพที่ ๕๙	วงมโหรีเครื่องคู่	๓๖
ภาพที่ ๖๐	วงปี่พาทย์ไม้ نرمผสมเครื่องสายเครื่องคู่	๓๘
ภาพที่ ๖๑	วงปี่พาทย์ไม้ نرمผสมเครื่องสายเครื่องใหญ่	๓๘
ภาพที่ ๖๒	ฆ้องวงใหญ่	๔๒
ภาพที่ ๖๓	ภาพแสดงลำดับลูกฆ้องและทางเสียง	๔๓
ภาพที่ ๖๔	การนั่งในการขับร้องเพลงไทย	๗๑
ภาพที่ ๖๕	ภาพทำนองบรรเลงระนาดเอก	๗๒
ภาพที่ ๖๖	ทำนองในการบรรเลงระนาดเอก (ด้านข้าง)	๗๒

		หน้า
ภาพที่ ๖๗	ภาพการจับไม้แบบปากกา	๗๓
ภาพที่ ๖๘	ภาพการจับไม้แบบปากไก่	๗๔
ภาพที่ ๖๙	ภาพการจับไม้แบบปากนกแก้ว	๗๔
ภาพที่ ๗๐	ภาพทำนองบรรเลงระนาดทุ้ม	๗๕
ภาพที่ ๗๑	ทำนองในการบรรเลงระนาดทุ้ม (ด้านข้าง)	๗๕
ภาพที่ ๗๒	ภาพการบรรเลงกรับ	๗๗
ภาพที่ ๗๓	ภาพการนั่งบรรเลงฆ้องวงใหญ่	๗๘
ภาพที่ ๗๔	ภาพการนั่งบรรเลงฆ้องวงใหญ่ (ด้านข้าง)	๗๘
ภาพที่ ๗๕	ภาพการบรรเลงฉิ่ง	๗๙
ภาพที่ ๗๖	ภาพทำนองการบรรเลงกลองแขกตัวผู้	๘๐
ภาพที่ ๗๗	ภาพทำนองการบรรเลงกลองแขกตัวผู้	๘๐
ภาพที่ ๗๘	ภาพทำนองการบรรเลงโหม รำมะนา	๘๑
ภาพที่ ๗๙	ภาพทำนองการบรรเลงขลุ่ย (ด้านหน้า)	๘๓
ภาพที่ ๘๐	ภาพทำนองการบรรเลงขลุ่ย (ด้านข้าง)	๘๓
ภาพที่ ๘๑	ภาพทำนองบรรเลงจะเข้	๘๔
ภาพที่ ๘๒	ภาพท่าจับซอสามสาย	๘๕
ภาพที่ ๘๓	ภาพท่านั่งจับซอด้วง	๘๗
ภาพที่ ๘๔	ภาพการจับคันชักซอ	๘๗
ภาพที่ ๘๕	ภาพการจับคันชักซอ ๒	๘๘
ภาพที่ ๘๖	ภาพการวางนิ้วซอด้วง	๘๘
ภาพที่ ๘๗	ภาพแสดงท่านั่งบรรเลงซออู้	๙๐
ภาพที่ ๘๘	ภาพการบรรเลงรวมวง	๙๑
ภาพที่ ๘๙	ภาพหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	๑๐๒
ภาพที่ ๙๐	ภาพแดรงอน	๑๐๓
ภาพที่ ๙๑	ภาพบัณฑิตาละว	๑๐๔
ภาพที่ ๙๒	ภาพวงบรรเลงพิน	๑๐๔
ภาพที่ ๙๓	ภาพวงขับไม้	๑๐๕
ภาพที่ ๙๔	ภาพวงปี่พาทย์เครื่องห้าในสมัยกรุงสุโขทัย	๑๐๕
ภาพที่ ๙๕	ภาพวงเครื่องประโคม	๑๐๖
ภาพที่ ๙๖	ภาพฆ้องวงจากจดหมายเหตุลาลูแบร์	๑๐๗
ภาพที่ ๙๗	ภาพเครื่องดนตรีจากจดหมายเหตุลาลูแบร์	๑๐๗
ภาพที่ ๙๘	ภาพวงมโหรีเครื่องสี่	๑๐๘
ภาพที่ ๙๙	ภาพวงมโหรีเครื่องหก	๑๐๙

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
ภาพที่ ๑๐๐ ภาพวงปีพาทย์เครื่องห้าในสมัยกรุงศรีอยุธยา	๑๐๙
ภาพที่ ๑๐๑ QR code เพลงขับไม้บั้นเพาะว้	๑๑๓
ภาพที่ ๑๐๒ QR code เพลงเรื่องเพลงข้าสร้อยสน	๑๑๓
ภาพที่ ๑๐๓ QR code เพลงตับมโหรีนางนาค	๑๑๔
ภาพที่ ๑๐๔ QR code เพลงตระโหมโรง	๑๑๔
ภาพที่ ๑๐๕ QR code เพลงเรื่องนางหงส์	๑๑๕
ภาพที่ ๑๐๖ QR code เพลงตับพรหมมาสตรี	๑๑๕
ภาพที่ ๑๐๗ QR code เพลงสาธุการ	๑๑๕
ภาพที่ ๑๐๘ QR code โหมโรงมหาฤกษ์	๑๑๖
ภาพที่ ๑๐๙ QR code เพลงจระเข้ทางยาว สามชั้น	๑๑๖
ภาพที่ ๑๑๐ QR code เพลงเขมรไทรโยค	๑๑๖
ภาพที่ ๑๑๑ ภาพครุฑวзм ประสิทธิกุล (ศิลปินแห่งชาติ)	๑๑๘
ภาพที่ ๑๑๒ ภาพครุฑเจริญใจ สุนทรวาทิน (ศิลปินแห่งชาติ)	๑๑๙
ภาพที่ ๑๑๓ ภาพพระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางกูร)	๑๒๐
ภาพที่ ๑๑๔ ภาพครุฑน้อย สุนทรวาทิน	๑๒๑
ภาพที่ ๑๑๕ ภาพพระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์)	๑๒๒
ภาพที่ ๑๑๖ ภาพพระยาเสนาะดุริยางค์ (แช่ม สุนทรวาทิน)	๑๒๓
ภาพที่ ๑๑๗ ภาพหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง)	๑๒๔
ภาพที่ ๑๑๘ ครูมนตรี ตราโมท (ศิลปินแห่งชาติ)	๑๒๕
ภาพที่ ๑๑๙ ภาพหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น ดุริยชีวิน)	๑๒๖
ภาพที่ ๑๒๐ ครูประเวช กุมุท (ศิลปินแห่งชาติ)	๑๒๗
ภาพที่ ๑๒๑ ภาพครุฑทองดี สุจริตกุล	๑๒๘
ภาพที่ ๑๒๒ ภาพครุฑเฉลิม ม่วงแพศรี (ศิลปินแห่งชาติ)	๑๒๙
ภาพที่ ๑๒๓ ภาพพระประดัดดุริยกิจ (แหยม วิณิน)	๑๓๐
ภาพที่ ๑๒๔ ภาพพระพาทย์บรรเลงรมย์ (พิมพ์ วาทิน)	๑๓๑
ภาพที่ ๑๒๕ ภาพครุฑร้ง กาญจนะผลิน	๑๓๒
ภาพที่ ๑๒๖ ภาพการศึกษาค้นคว้าดนตรีไทย	๑๓๕
ภาพที่ ๑๒๗ วิทยาลัยนาฏศิลป์	๑๓๖
ภาพที่ ๑๒๘ ภาพการจัดอบรมดนตรีสำหรับเยาวชน	๑๓๖
ภาพที่ ๑๒๙ ภาพการแสดงดนตรีไทย	๑๓๗
ภาพที่ ๑๓๐ ภาพการเผยแพร่ผลงานดนตรีไทยผ่านสื่อออนไลน์	๑๓๗

	หน้า
แผนภาพที่ ๑ แผนภาพสรุปเครื่องดนตรีไทย	๑๘
แผนภาพที่ ๒ แผนภาพสรุปเรื่องวงปีพาทย์	๓๐
แผนภาพที่ ๓ แผนภาพสรุปเรื่องวงเครื่องสาย	๓๓
แผนภาพที่ ๔ แผนภาพสรุปเรื่องวงมโหรี	๓๗
แผนภาพที่ ๕ แผนภาพสรุปเรื่องเสียงในดนตรีไทย	๔๔
แผนภาพที่ ๖ แผนภาพสรุปเรื่องจังหวะในดนตรีไทย	๔๖
แผนภาพที่ ๗ แผนภาพแสดงระดับความเข้มข้นของทำนองในดนตรีไทย	๔๗
แผนภาพที่ ๘ แผนภาพตัวอย่างกระสวนทำนองในดนตรีไทย	๔๗
แผนภาพที่ ๙ แผนภาพสรุปเรื่องทำนองในดนตรีไทย	๔๙
แผนภาพที่ ๑๐ แผนภาพสรุปเรื่องประเภทเพลงไทย	๕๕
แผนภาพที่ ๑๑ แผนภาพแสดงสัญลักษณ์ที่ใช้ในการบันทึกโน้ตเพลงไทย	๖๐

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ ๑	ตารางสรุปลักษณะนามที่ใช้กับเครื่องดนตรีไทย	๑๙
ตารางที่ ๒	ตารางสรุปเรื่องทางเสียง	๔๓
ตารางที่ ๓	ตารางสรุปเครื่องดนตรีไทยที่พบในสมัยกรุงสุโขทัย	๑๐๓
ตารางที่ ๔	ตารางสรุปเครื่องดนตรีไทยที่พบในสมัยกรุงศรีอยุธยา	๑๐๘
ตารางที่ ๕	ตารางสรุปเครื่องดนตรีไทยที่เกิดขึ้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ – รัชกาลที่ ๖	๑๑๐
ตารางที่ ๖	ตารางสรุปวงดนตรีไทยที่เกิดขึ้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ – รัชกาลที่ ๙	๑๑๑

บทที่

เครื่องดนตรีไทย

เครื่องดนตรีไทย

การแบ่งประเภทเครื่องดนตรีไทยแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท ตามลักษณะกิริยาการให้กำเนิดเสียงและตามลำดับการกำเนิดของเครื่องดนตรี ดังนี้ ๑) เครื่องตี ๒) เครื่องเป่า ๓) เครื่องดีด และ ๔) เครื่องสี ดังนี้

๑. เครื่องตี แบ่งย่อยออกได้ ๓ ชนิด ตามวัสดุที่เป็นแหล่งกำเนิดเสียง ดังนี้

๑.๑ เครื่องตีที่ทำด้วยไม้ ประกอบไปทั้งข้อใหม่ เกราะ โกร่ง กรับคู่ กรับพวง กรับเสภา ระนาดเอก และระนาดทุ้ม

๑.๒ เครื่องดีที่ทำด้วยโลหะ ประกอบไปห้องโหม่ง ฉิ่ง ฉาบ ห้องโหม่ง ข้องชัย

ห้องรวม ห้องคู่ ห้องเหม่ง ห้องราง ห้องวงใหญ่ ห้องวงเล็ก ห้องมอญ ระเบิดเอกเหล็ก ระเบิดทุ้มเหล็ก และมโหระทึก

๑.๓ เครื่องตีที่ชิงด้วยหนัง ประกอบไปพร้อมโหม่ง กลองแขก กลองมลายู กลองชนะ กลองทัด

กลองชาตรี ตะโพน กลองตะโพน ตะโพนมอญ เปงมาง กลองสองหน้า โทนชาตรี โทนมโหรี รำมะนา
ลำตัด บัณเฑาะว์

๒. เครื่องเป่า ประกอบไปทั้งงอหม่อง ขลุ่ยเพียงออ ขลุ่ยหลีบ ขลุ่ยอู้ ขลุ่ยนก ปี่นอก ปี่ใน ปี่กลาง ปี่ฉวน ปี่ชวา ปี่มอญ และปี่อ้อ แตรงอน แตรฝรั่ง และสังข์

๓. เครื่องติด ประกอบไปห้องใหม่ง พิณน้ำเต้า พิณเพียะ กระจับปี และจะเข้

๔. เครื่องสี ประกอบไปห้องโหม่ง ซอด้าง ซออุ๋ และซอสามสาย

ส่วนประกอบของเครื่องดนตรีไทยที่ควรรู้

เครื่องตี : ที่ทำด้วยไม้

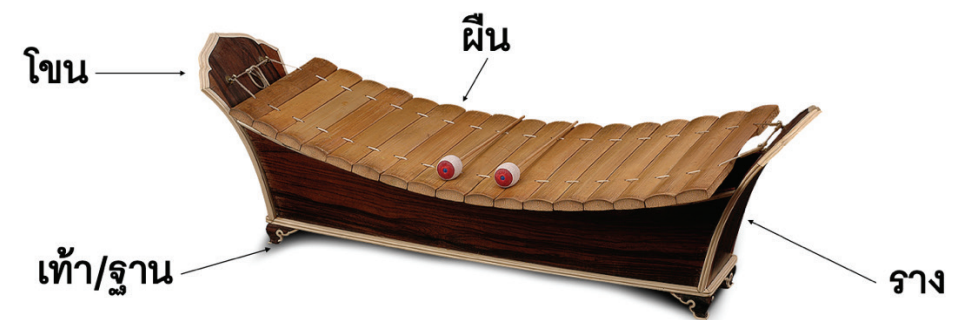

ขนาดเอก

ภาพที่ ๑ ระนาดเอก

หมายเหตุ. จาก *เครื่องดนตรีไทย*, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=204&refer=37>

เครื่องตี : ที่ทำด้วยไม้

ระนาดทุ้ม

ภาพที่ ๒ ระนาดทุ้ม

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย<https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=62>

เครื่องตี : ที่ทำด้วยไม้

ກຳໜົດ

ภาพที่ ๓ กรอบเสภา

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=93&refer=37>

เครื่องตี : ที่ทำด้วยไม้

กรับไม้

ภาพที่ ๔ กรับไม้

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=94&refer=37>

เครื่องตี : ที่ทำด้วยไม้

กรับพวง

ภาพที่ ๕ กรับพวง

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://churairatmusic.com/th/product/krab-puang-1>

เครื่องตี : ที่ทำด้วยโลหะ

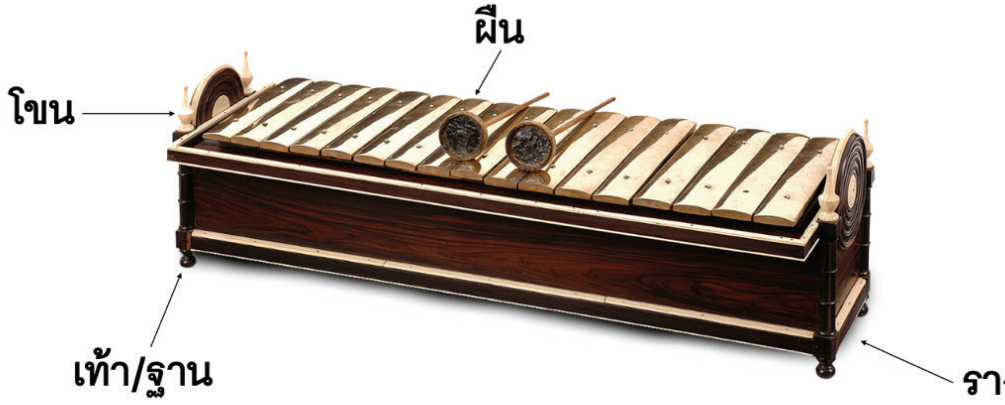

ระนาดเอกเหล็ก

ภาพที่ ๖ ระนาดเอกเหล็ก

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=56&refer=43>

เครื่องตี : ที่ทำด้วยโลหะ

ระนาดทุ้มเหล็ก

ภาพที่ ๗ ระนาดทุ้มเหล็ก

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=55&refer=43>

เครื่องตี : ที่ทำด้วยโลหะ

ฆ้องวงใหญ่

ภาพที่ ๘ ฆ้องวงใหญ่

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=205&refer=43>

เครื่องตี : ที่ทำด้วยโลหะ

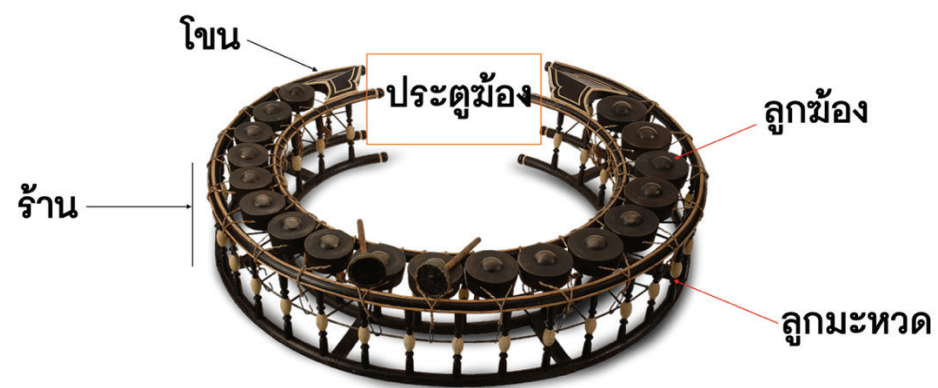

จิ่ง

ภาพที่ ๑๐ จิ่ง

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=92&refer=43>

เครื่องตี : ที่ทำด้วยโลหะ

ฆ้องวงเล็ก

ภาพที่ ๙ ฆ้องวงเล็ก

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=160&refer=43>

เครื่องตี : ที่ทำด้วยโลหะ

ฆ้องโหม่ง

ภาพที่ ๑๑ ฆ้องโหม่ง

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=246&refer=43>

เครื่องตี : ที่ทำด้วยโลหะ

ฉาบใหญ่

ภาพที่ ๑๒ ฉาบใหญ่

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=91&refer=43>

เครื่องตี : ที่ทำด้วยโลหะ

ฉาบเล็ก

ภาพที่ ๑๓ ฉาบเล็ก

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=91&refer=43>

เครื่องตี : ที่ซึงด้วยหนัง

ตะโพนไทย

ภาพที่ ๑๔ ตะโพนไทย

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=222&refer=43>

เครื่องตี : ที่ซึงด้วยหนัง

กลองทัด

ภาพที่ ๑๕ กลองทัด

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=72&refer=43>

เครื่องตี : ที่ซึงด้วยหนัง

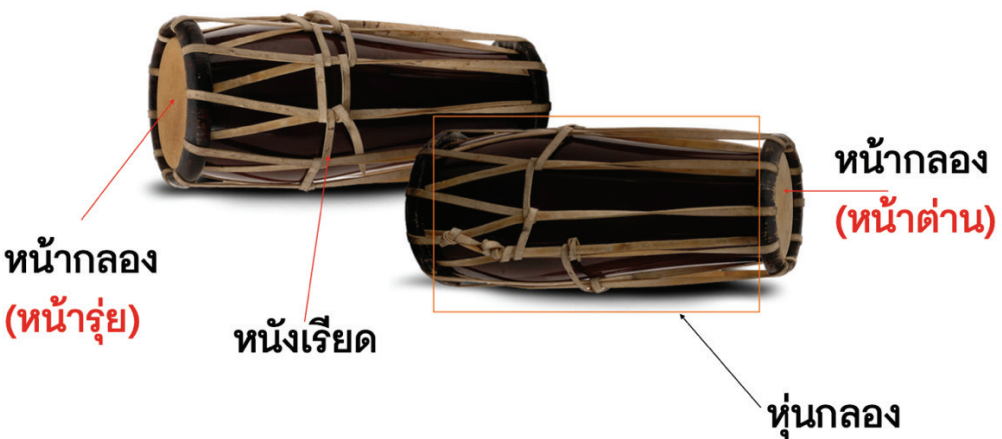

กลองสองหน้า

ภาพที่ ๑๖ กลองสองหน้า

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=154&refer=43>

เครื่องตี : ที่ซึงด้วยหนัง

กลองแขก

ภาพที่ ๑๘ กลองแขก

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=220&refer=43>

เครื่องตี : ที่ซึงด้วยหนัง

โพน-รำมะนา

ภาพที่ ๑๗ โพน-รำมะนา

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=221&refer=43>

เครื่องเป่า : ที่มีลิ้น

ปี่นอก

ภาพที่ ๑๙ ปี่นอก

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=110&refer=44>

เครื่องเป่า : ที่มีลิ้น

ปี่ใน

ภาพที่ ๒๐ ปี่ใน

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=88&refer=44>

เครื่องเป่า : ที่มีลิ้น

ปี่ชวา

ภาพที่ ๒๒ ปี่ชวา

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=76&refer=44>

เครื่องเป่า : ที่มีลิ้น

ปี่จโน

ภาพที่ ๒๑ ปี่จโน

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=76&refer=44>

เครื่องเป่า : ที่มีลิ้น

ปี่มอญ

ภาพที่ ๒๓ ปี่มอญ

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=77&refer=44>

เครื่องเป่า : ที่ไม่มีลิ้น

ขลุ่ยหลีบ

ภาพที่ ๒๔ ขลุ่ยหลีบ

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=104&refer=44>

เครื่องเป่า : ที่ไม่มีลิ้น

ขลุ่ยอู้

ภาพที่ ๒๖ ขลุ่ยอู้

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=106&refer=44>

เครื่องเป่า : ที่ไม่มีลิ้น

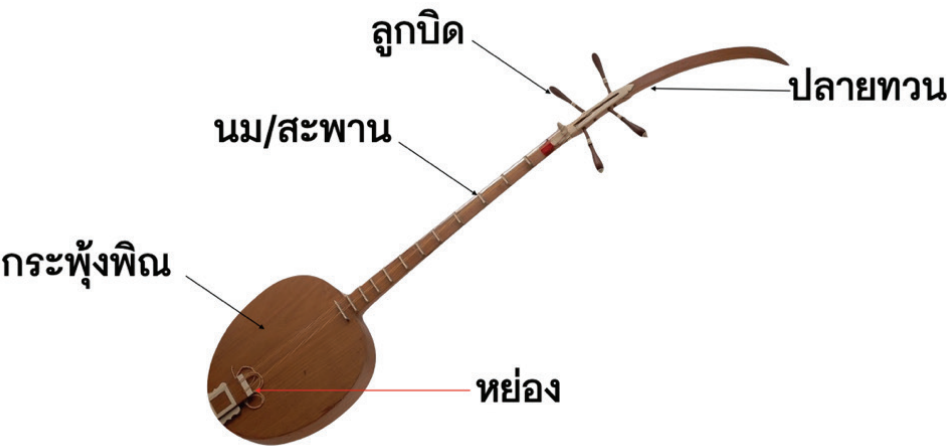

ขลุ่ยเพียงออ

ภาพที่ ๒๕ ขลุ่ยเพียงออ

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=103&refer=44>

เครื่องดีด

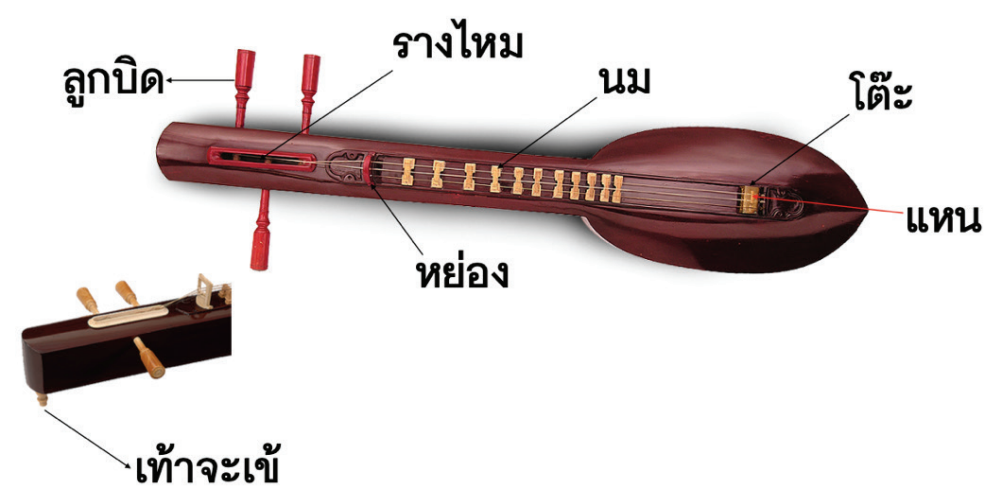

กระจำปี

ภาพที่ ๒๗ กระจำปี

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=85&refer=41>

เครื่องดีด

จะเข้

ภาพที่ ๒๘ จะเข้

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=80&refer=41>

เครื่องสี

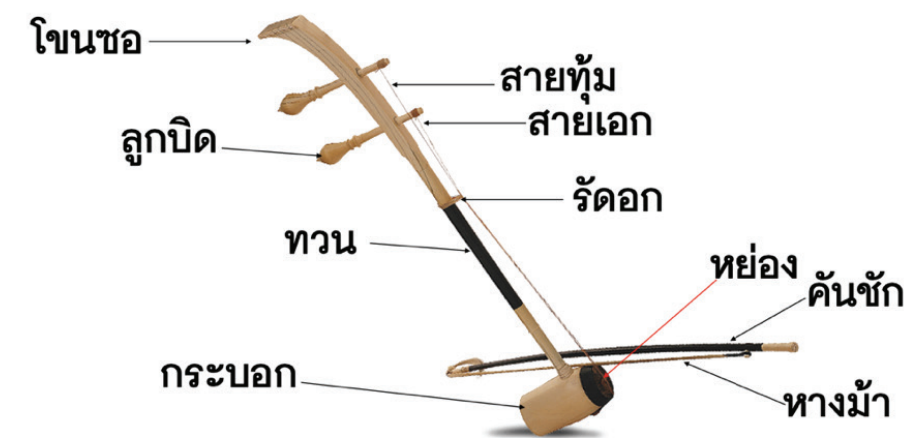

ซอฮู้

ภาพที่ ๓๐ ซอฮู้

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=193&refer=42>

เครื่องตี

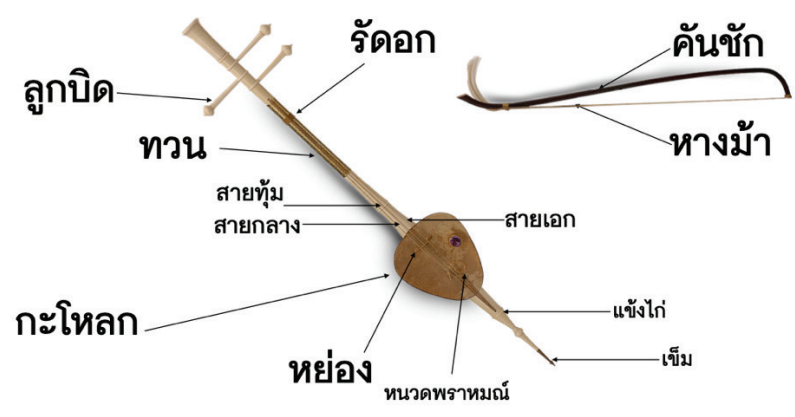

ซอด้วง

ภาพที่ ๒๙ ซอด้วง

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=192&refer=42>

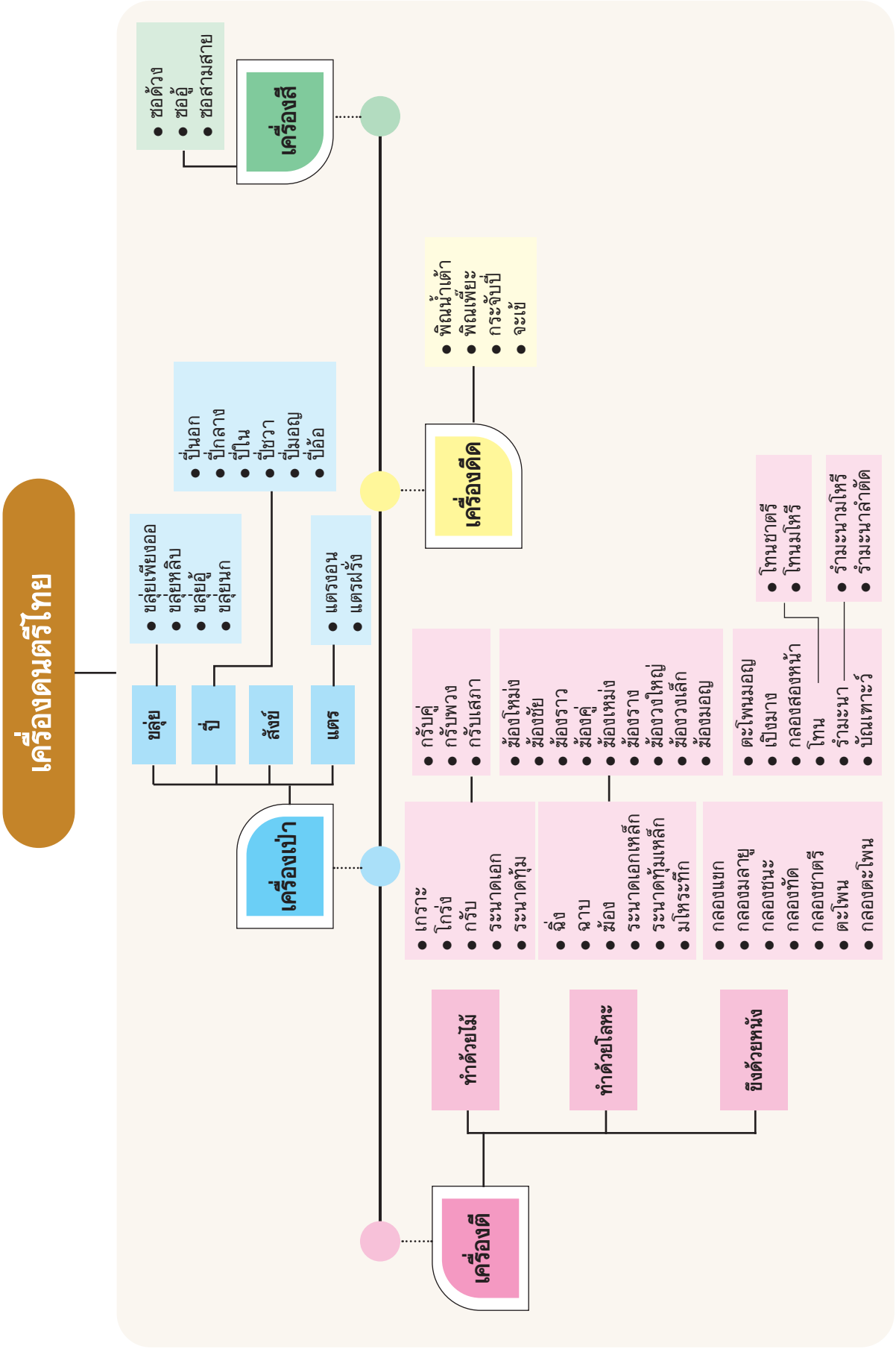
เครื่องสี

ซอสามสาย

ภาพที่ ๓๑ ซอสามสาย

หมายเหตุ. จาก เครื่องดนตรีไทย, โดย <https://tkapp.tkpark.or.th/detail.php?id=90&refer=42>

แผนภาพที่ ๑ แผนภาพสรุปเครื่องดนตรีไทย

ลักษณะนามที่ใช้กับเครื่องดนตรีไทย

ตารางที่ ๑ ตารางสรุปลักษณะนามที่ใช้กับเครื่องดนตรีไทย

เครื่องดนตรีไทย	ลักษณะนาม
ระนาดเอก	ราง
ซออู้	วง
ซอ	คัน
จะเข้	ตัว
ขลุ่ย/ปี่	เลา
ฉิ่ง	คู่
กลอง	ใบ

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

กิจกรรม จับคู่เครื่องดนตรีไทย

วัตถุประสงค์

- นักเรียนสามารถจำแนกประเภทของเครื่องดนตรีไทยได้
- นักเรียนสามารถบอกลักษณะของเครื่องดนตรีไทยได้

อุปกรณ์

ภาพเครื่องดนตรีไทย ๔ ประเภท (เครื่องดี เครื่องเป่า เครื่องตีด เครื่องสี)

- จำนวน ๑๖ ภาพ
- กระดาษ A๔ จำนวน ๒ แผ่น
- ปากกามาร์กเกอร์

กิจกรรม

- แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม ๆ ละ ๔-๕ คน
- ครูแจกภาพเครื่องดนตรีไทยให้กับนักเรียนแต่ละกลุ่ม
- ครูให้นักเรียนแต่ละกลุ่มแบ่งภาพเครื่องดนตรีออกเป็น ๔ ประเภท (เครื่องดี เครื่องเป่า เครื่องตีด เครื่องสี)
- ครูให้นักเรียนแต่ละกลุ่มช่วยกันจับคู่ภาพเครื่องดนตรีให้ถูกต้อง
- ครูตรวจคำตอบของนักเรียนแต่ละกลุ่ม